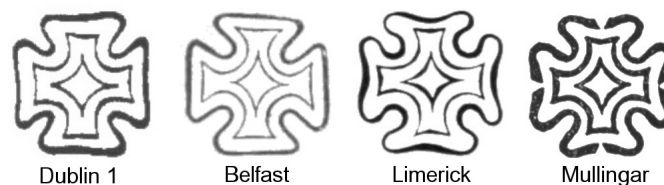


Ierland: de vroege jaren

Dik Bakker en Frans Op den Kamp

VOORGESCHIEDENIS

In vergelijking met Groot Brittannië is het aantal pagina's gewijd aan de postzegels van Ierland in Britannia News tamelijk bescheiden. Over het algemeen gaan die over de latere en vooral laatste uitgaven. Dat is niet zo verwonderlijk: de eerste 82 jaren (van 1840 tot 1922) van de Ierse filatelistische geschiedenis spelen zich min of meer af in de schaduw. Immers, Ierland maakte, vanaf 1801 en tot 1922, deel uit van het Verenigd Koninkrijk van Groot Brittannië en Ierland, en de Ieren maakten dus gewoon gebruik van de Britse zegels. Deze, gewoonlijk voorlopers genoemde zegels, onderscheiden zich slechts door de afstempeling van die welke in Groot Brittannië zijn gebruikt. De uitgiften uit de periode 1840-1844 - Penny Black, de Twopence Blue en de Penny Red - werden ongeldig gemaakt middels het bekende Maltezer kruis. Enkele versies daarvan zijn direct, qua vormgeving, te relateren aan Ierse postkantoren, zie afbeelding 1.



Afbeelding 1

Andere voorbeelden zijn te vinden in deel 1 van Stanley Gibbons' Specialized Stamp Catalogue. Gezien de slechts subtiele verschillen tussen de lokale varianten is dit een verzamelgebied voor de echte liefhebber.

Gemakkelijker te herkennen zijn de nummerstempels, die vanaf april 1844 dienst deden. We kennen deze uiteraard van de latere Victoriaanse uitgiften van Groot Brittannië zelf, maar ze werden ook gebruikt door Ierse postkantoren. Afbeelding 2 toont een voorbeeld van een dergelijke afstempeling. Ze onderscheiden zich van de Britse nummerstempels uit die periode niet zozeer door het nummer – dezelfde nummers werden ook in Engeland gebruikt – als wel door het diamantvormige kader. In Schotland, Engeland en Wales werden andere kaders gebruikt, zoals in afbeelding 2 te zien is.



Afbeelding 2

Nog weer wat duidelijker werd de situatie na de invoering van de zgn. duplexstempels, die naast het nummer ook nog een circulair plaats- en datumstempel omvatten, en waarvan twee voorbeelden worden getoond in afbeelding 3.



Afbeelding 3

De Britse zegels, met respectievelijk Queen Victoria, King Edward VII en King George V, waren de gangbare frankeerwaarden in geheel Ierland. Maar er was, vanaf de inlijving in het Britse rijk in 1801, een toenemende roep om Home Rule – zelfbeschikking – met name in het overwegend katholieke zuiden van het land. Dit kwam tot uiting in een aantal niet-officiële uitgiften, afbeelding 4, die als propagandazegels moeten worden gezien, niet geaccepteerd voor frankering. Gespecialiseerde catalogi nemen ze echter wel op, soms met forse catalogusprijzen.



Afbeelding 4. Home Rule propaganda labels

Ook het overwegend protestantse noorden roerde zich, met Anti Home Rule uitgiften, weer zonder enige frankeerwaarde, waarvan twee voorbeelden getoond worden in afbeelding 5.



Afbeelding 5. Anti Home Rule propaganda-labels uit Belfast (1914)

Zelfbeschikking leek onafwendbaar, maar werd op de lange baan geschoven als gevolg van het uitbreken van de Wereldoorlog in 1914. Dit weerhield de Ieren er niet van hun rechten op te eisen. Het kwam tot een opstand rond Pasen 1916 – de zogenaamde Easter Rising, waarbij het postkantoor van Dublin als hoofdkwartier van de opstandelingen fungeerde. Deze opstand werd neergeslagen, maar het conflict groeide uit tot een burgeroorlog, die duurde van 1919 tot de wapenstilstand van juli 1921. Op 6 december van dat jaar trokken de Britten zich terug uit het zuidelijk deel van het eiland, en werd er een voorlopige regering ingesteld. Precies een jaar later, op 6 december 1922, werd de Ierse Vrijstaat gesticht, die echter wel bleef behoren tot het Britse Gemenebest. Noord-Ierland bleef deel uitmaken van het Verenigd Koninkrijk. De strijd tussen de voor- en tegenstanders van deze oplossing ging nog door tot midden-1923, en is in de ogen van sommigen nog steeds niet beslecht.

Het zijn de eerste jaren van de Ierse onafhankelijkheid die voor een boeiend filatelistisch intermezzo hebben gezorgd, interessant voor verzamelaars van zowel Groot-Brittannië als Ierland zelf. Direct na de wapenstilstand van juli 1921 werd besloten dat Ierland zijn eigen postzegels diende te krijgen. De opdracht om deze te vervaardigen ging naar de Government Printers in Dublin Castle. Het duurde echter tot 6 december 1922 voordat de eerste van een serie van 12 zegels beschikbaar kwam. Dit zegel had de gangbare frankeerwaarde van 2 pence, en toonde de kaart van Ierland, overigens zonder indicatie van de grens met het Noorden. Dit ontwerp, van J. Ingram (afbeelding 6), heeft vervolgens nog bijna vijftig jaar dienst gedaan.



Afbeelding 6

Daarop konden de autoriteiten echter niet wachten. Men besloot in de tussentijd gebruik te maken van de nog aanwezige voorraden Britse zegels maar deze werden wel eerst onderworpen aan een facelift. Twee Ierse drukkerijen, Dollard Printing House Ltd. en Messrs. Alexander Thom & Co. Ltd. – verder Dollard en Thom - werden gecontracteerd om de in 1912 geïntroduceerde serie met het portret van George V te voorzien van een opdruk in Gaeilge, het Keltisch van Ierland: 'Rialtas Sealadac na h-Eireann' ofwel 'Voorlopige Regering van Ierland', plus het jaartal 1922. Het is niet bekend of aan het overdrukken van het portret van de Britse vorst ook symbolische betekenis moet worden toegekend.

SET 1T (Dollard, 17 februari 1922)

Dollard bracht de overdruk aan op acht waarden (½d, 1d, 2½d, 3d, 4d, 5d, 9d en 10d; catalogus nrs. T1-8, SET 1T, afbeelding 7), terwijl Thom de andere vier waarden (1½d, 2d, 6d en 1s; T15-19; SET 4T, afbeelding 11 verderop) voor zijn rekening nam.¹ In beide gevallen werd gebruik gemaakt van het Keltische alfabet, en zwarte inkt. De zegels werden op 17 februari 1922 beschikbaar gesteld.



Afbeelding 7. De Dollard overdrukken van februari 1922

Alhoewel door deze taakverdeling geen misverstand kan bestaan over de afkomst van de verschillende zegels, zijn er toch enkele opvallende verschillen tussen de overdrukken te relateren aan de drukker. Zo worden verschillende cijfertypen gebruikt voor het jaartal en staat achter het jaartal bij Thom een punt die bij Dollard ontbreekt. De opdruk is bij Dollard een fractie breder, b.v. 'Sealadac' is 15¼ mm breed bij Dollard en 14½ mm bij Thom.

SET 2T (Dollard, 1 april 1922; Thom, juli 1922)

Hier bleef het niet bij. Bij Dollard werd kort na het verschijnen van de zegels vastgesteld dat de zwarte kleur van de opdruk niet goed uit de verf kwam op de waarden 2½d, 4d, en 9d. Die verschenen op 1 april met een rode opdruk (T9-11, afbeelding 8).

¹ We gebruiken de nummering van de Hibernian catalogus, editie 2014.



Afbeelding 8

Bij de 4 en 9 pence is er een redelijk duidelijk kleurverschil van de opdruk bekend die te boek staat als karmijn of roze-karmijn, zoals te zien is in afbeelding 9a en 9b alwaar de kleurvariatie in detail getoond wordt. Mede gezien het verschil in cataloguswaarde is het raadzaam om dit soort kleurvariaties te laten keuren door een daartoe bevoegde instantie zoals b.v. The Royal Philatelic Society.



Afbeelding 9a



Afbeelding 9b

SET 3T (Dollard, 17 februari 1922)

Dollard kreeg het contract om de hoge waarden te overdrukken. Hiertoe werden alleen de 2s 6d, de 5s en de 10s waarden van de fameuze 'Seahorses' geselecteerd. Aan het groene pondzegel bestond kennelijk geen behoefte. Dankzij de grotere breedte van de zegels kon hier worden volstaan met een 4-regelige opdruk, afbeelding 10. Ze verschenen eveneens op 17 februari aan de loketten (T12-14).



Afbeelding 10. De 'Seahorses'

SET 4T (Thom, 17 februari 1922)

De Thom overdrukken met het block type cijfer gevolgd door een punt (T15-T19).



Afbeelding 11

De twopence oranje zegel van Koning George V uit 1912, zoals getoond in afbeelding 11, is bekend in twee ontwerpen: Die I en Die II. Thom heeft beide zegels gebruikt voor de overdruk. De verschillen tussen die twee 'Dies', te zien in afbeelding 12, zijn:

1. Binnenste omlijstingslijn is dun bij Die I en dik bij Die II
2. Vier lijnen boven het hoofd van George in Die I; bij Die II zijn dat er drie
3. De lijn om de waarde is dun in Die I, bij Die II is die lijn dikker



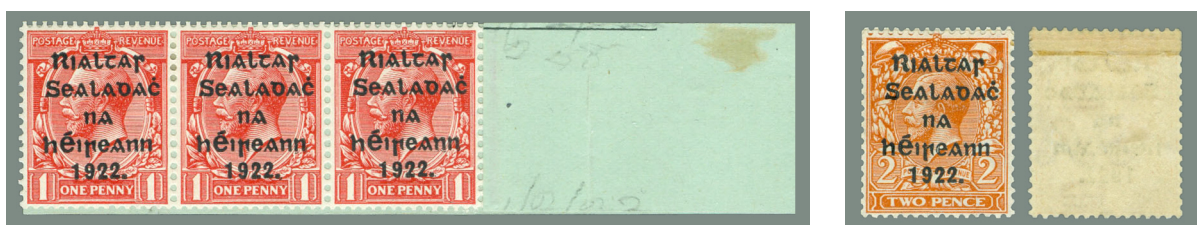
Afbeelding 12

SET 5T (Harrison & Sons LTD., 19 juni 1922)

Weer enkele maanden later ontstond behoefte aan zegels voor postzegelautomaten. Omdat men ervan uitging dat de Ierse drukkers hiervoor niet waren toegerust werd de Londense firma Harrison & Sons Ltd. (Harrison) ingeschakeld. Deze leverde op 19 juni rollen van de vier laagste waarden af, die zich met name onderscheiden van de Ierse versies door een glimmend-zwarte opdruk, en de meestal nogal korte parallel-perforaties, zoals gebruikelijk bij horizontale en verticale automaatzegels. Zie T20-24 in de afbeelding 13a en 13b.



Afb. 13a, L > R: T20 verticale, T22 en T24 (Die II) horizontale rolzegels, alle met lasnaad



Afb. 13b. L > R: T21 Horizontale rolzegel met eindstuk en T23 (Die I) verticale rolzegel met lasnaad

Harrison heeft geen eigen plaat voor de opdruk gemaakt maar de plaat van Thom gekopieerd d.m.v. 'electrotype'. Het resultaat was echter niet perfect door het opvullen en ophopen van de elektrolytische afzettingen. De Harrison rolzegel met perfecte tanding aan vier kanten is zeldzaam en zou moeilijk te onderscheiden zijn van de eerdere Thom overdrukken van februari 1922, ware het niet dat er kleine verschillen in de opdruk zijn. Deze zijn te zien in afbeelding 14, met de volgende

kenmerken: a) de 'i' van 'Rialtar' bij Harrison eindigt altijd onder de 'R' en b) De 'R' van 'Rialtar' bij Harrison begint halverwege boven de 'S' van 'Sealadaç'.



Afbeelding 14

SET 6T (Thom, juli – november 1922)

Toen in juli de eerste voorraden opraakten, werd besloten het volledige contract over te dragen aan Thom. Alle overdrukken kregen nu een punt achter het jaartal. Ditmaal werd glimmende blauwzwarte inkt gebruikt, behalve voor de 2½d, 4d, en 9d, die net als bij Dollard in rood werden overgedrukt. Er verscheen voor het eerst ook een olijfgroene versie van de 9d (T25-38). Afbeelding 15.



Afbeelding 15

De 1½d, 2d, 6d en 1/- van deze Thom overdrukken uit juli 1922 zijn moeilijk te onderscheiden van de februarizegels. Het is alleen te zien aan de kleur en de glans van de inkt. Het blauw in de blauwzwarte overdruk kan gezien worden als lichtblauwe deeltjes tussen het overwegende zwart van de overdruk.

SET 7T (Thom, oktober 1922)

In oktober verschenen opnieuw drie overgedrukte 'Seahorses', dit keer door Thom, zonder de kenmerkende Dollard-punt (T39-41) maar wel met het cijfertype van Dollard (afbeelding 16).



Afbeelding 16

In vergelijking met de Dollard-uitgave van februari zijn er drie verschillen:

1. Er is blauwzwarte inkt gebruikt
2. De bewoording bij Thom is een halve millimeter korter dan bij Dollard (afbeelding 17a)
3. De afstand tussen de letters 'hé' bij Thom is kleiner dan bij Dollard (afbeelding 17b).

Door de korte omlooptijd van deze uitgifte is de cataloguswaarde vele malen hoger dan zijn Dollard-voorganger. Met name echt gebruikt behoren deze drie zegels tot de grotere zeldzaamheden van een collectie Ierland.



Afbeelding 17a



Afbeelding 17b

SET 8T (Thom november - december 1922)

Van de vier laagste waarden plus de shillingwaarde drukt Thom in november nog een oplage (T42-46), afbeelding 18. Er is een kenmerkend verschil met de Thom voorgangers van februari en juli. In de veronderstelling dat er geen nieuwe uitgave meer nodig waren heeft Thom waarschijnlijk eerder de bestaande opdrukplaten vernietigd, en dus moesten er nieuwe gemaakt worden voor deze uitgifte. Hierbij is de bewoording beduidend breder uitgevallen dan bij de voorgangers; vergelijk afbeelding 19.



Afbeelding 18

Afbeelding 19

SET 9T (Thom, december 1922 – januari 1923)

Na de daadwerkelijke totstandkoming van de Ierse Vrijstaat, in december 1922, moest er uiteraard ook een andere opdruk komen. Weliswaar was de eerste echte Ierse uitgifte, die van afbeelding 6, beschikbaar geworden, en nog wel precies op 6 december. Maar de elf overige waarden zouden nog enige tijd op zich laten wachten. Dus werd besloten door te gaan met overdrukken, nu met de tekst 'Saorstát Éireann', Ierse Vrijstaat, en wederom het jaartal 1922. Afbeelding 20 toont deze zegels; de lage en de hoge waarden hebben nu dezelfde, drieregelige opdruk (T47-61).



Afbeelding 20

Thom is wederom de drukker, en de inkt is weer glimmend blauwzwart, behalve bij de 2 1/2d, 4d, en 9d, die weer een rode opdruk hebben.

SET 10T en 10Ta (Harrison, 7 maart 1923)

Op 7 maart 1923 komen de bijpassende vier automaatzegels uit Londen, met dezelfde opdruk, en dus nog met het jaar 1922 (T62-T65, afbeelding 21). Set 10Ta is een variëteit waarbij het cijfer '1'

langer is, en een 'serif' heeft. Het gebeurt alleen op positie 5 en 11 in een horizontale strip van 12 alsook op positie 5 en 10 in een verticale strip van 10, (T62a-T65a, afbeelding 22).



Afbeelding 21



Afbeelding 22

Ze onderscheiden zich van de zegels uit het vel door:

1. Ronde onderkant van het cijfer '1' i.p.v. de rechte onderkant in SET 9T (afb. 23a).
2. Het cijfer '9' met een cirkelvormige binnenkant i.p.v. een ovale bij SET 9T (afb. 23b).
3. De tweede letter 'e' in 'éireann' is verhoogd. In SET 9T is geen verhoging te zien (afb. 23c).
4. De blauwzwarte kleur van de overdruk i.p.v. de zwarte in SET 9T.
5. De meeste zegels tonen de, voor rolzegels, karakteristieke korte parallel-tandingen.



Afbeelding 23a



Afbeelding 23b



Afbeelding 23c

SET 11T

Op 25 augustus 1925 komt er een nieuwe uitgave van de drie hoge waarden (T66-T68). De basiszegels zijn identiek aan de SET 9T. De opdruk wordt in eerste instantie vervaardigd door de Government Printing Works in Dublin, maar vanaf februari 1926 door de British Board of Inland Revenue, Somerset House in London (afbeelding 24).



Afbeelding 24

Het verschil met de hoge waarden uit SET 9T:

1. De breedte van het jaartal, gemeten aan de onderkant, is 5,33mm bij SET 11T en 6,20mm bij SET 9T (afb. 25). SET 11T staat bekend onder de naam 'NARROW DATE OVERPRINT', dit in contrast met de latere uitgave van SET 13T, die bekend is als 'WIDE DATE OVERPRINT'
2. De hoogte van de drie regels is 8,17mm bij SET 11T en 8,59mm bij SET 11T (afb. 25)
3. Overdruk is zwart bij SET 11T i.p.v. zwartblauw zoals bij SET 9T.



Afbeelding 25

SET 13T

Een volgende uitgave van de drie hoge waarden volgde (T72-T74). De 2/6 verscheen in december 1927, de 5/- en 10/- in februari 1928. Dit is de 'WIDE DATE OVERPRINT'. De opdruk werd weer vervaardigd door de British Board of Inland Revenue, Somerset House in London (afb. 26).



Afbeelding 26

Verschillen met de vorige uitgaven zijn te zien in afbeelding 27, waarbij de breedte van het jaartal en de hoogte van de drie opdrukregels weer van belang zijn. Verder is de opdruk bij deze serie zodanig dik en diep dat een reliëf effect te zien is op de achterkant van de zegels.



Afbeelding 27

SET 12T

Er bestaan verticale en horizontale paren met een combinatie van de brede (W – wide) en minder brede (N – narrow) opdrukken (T69v-T71v en T69h-T71h). Dit is een gevolg van het feit dat een deel van de clichés, die bij de augustus 1925 uitgifte allemaal ‘narrow’ waren, in 1927 werden gecorrigeerd, waarbij ze wijder uitvielen. In afbeelding 28 zijn de horizontale paren (T69h-T71h) weergegeven met het brede jaartal op de linker zegel en het minder brede jaartal op de rechter.



Afbeelding 28. Horizontale paren (W-N)

Afbeelding 29a toont twee verticale paren van de 2s 6d waarde, te vinden op rij twee en drie van het vel. Hier vindt men tweemaal een minder brede afdruk boven een bredere (N–W). Afbeelding 29b toont de beide andere verticale paren, in dit geval met het brede exemplaar boven (W–N).



Afbeelding 29a. Verticale paren 2s 6d (N-W)



Afbeelding 29b. Verticale paren 5s en 10s (W-N)

Alle vier mogelijke de combinaties – N–W en W–N horizontaal en verticaal – komen voor bij alle drie zegelwaarden.

SET 14T

Zelfs in 1935 was er kennelijk nog steeds behoefte aan de hoge waarden met opdruk (T75-T77, afbeelding 30). Van maart tot juli van dat jaar werd de opdruk door Harrison vervaardigd, daarna waarschijnlijk door de British Board of Inland Revenue, Somerset House, London. Voor deze serie werd gebruik gemaakt van de nieuwe door Waterlow and Sons geproduceerde 'Seahorses', waarbij de achtergrond van het portret van George uit een gekruist lijnenpatroon bestaat, tegenover de horizontale belijning van de eerdere uitgaven van Bradbury and Wilkinson (afb. 31).



Afbeelding 30



Afbeelding 31

De eerste hoge waarden van origineel Iers ontwerp werden twee jaar later, op 8 september 1937 uitgegeven, de z.g. St. Patrickzegels, geïnspireerd op de beschermheilige van het land. Vanaf dat moment had Ierland zich dus ook filatelistisch onafhankelijk gemaakt van Groot Brittannië.

Geraadpleegde bronnen

Hamilton-Bowen, Roy & Lee R. Wolverson (eds.) (2014). *Hibernian. Handbook and Specialised Catalogue of the Postage Stamps of Ireland*. Rodgau: Rodgau Philatelie.

Jefferies, Hugh & Robert Oliver (eds.) (2004). *Great Britain Specialised Stamp Catalogue Vol 1*. London: Stanley Gibbons.

Wolf, Charles: *The Wolf Collection of Irish Postage Stamps*.
<http://www.rarebooks.nd.edu/digital/stamps/irish/>

Stanley Gibbons Stamp Catalogue Ireland, 4th edition 2008.

De meeste afgebeelde zegels zijn afkomstig uit de collecties van de beide auteurs.